

milo milunović

mrtva priroda sa violinom

andor andre geleri

grom i večernja vatra

Danas su šegrti stvarno mnogo radili. Mali obučarski čekići kucali su učestalo kao kapi kiše. Kroz pocepane košulje vazduh je rashladjivao rebra, ali žuran i brižan rad izvlačio je znoj iz tela, kao vetar srebrni cvet. Za to vrme majstorica je stajala kod šparhertha i mešala ribu velikom drvenom kašikom. Iza nje, pokriveno zelenom keceljom, stajalo je bure vina. Na stolu su već pripremljene čaše. Šegrti su užurbano radili, jer je miris jela, s vremena na vreme, dopirao do njih i golicao im nos. Gotove cipele morale su večeras u šest biti u Pešti. Bila je to prva velika pošiljka njihovih radionice. A veći deo cipela već je bio gotov. Zbog toga je majstorica i rekla: momci ako sve bude gotovo na vreme daću tri soma, a uz to i vina.

Još je bio dan: sunčevi zraci igrali su se na prostranom plavom nebu, kao velika svetiljka, a zemlja je ponekad uslužno izdala nekakav medeni miris trave i cveća. Jedva je letujao vetrić sa zapada: bio je to povetarac koji je meko i blago milovao. I vrag bi znao kako je odjednom izbilo stado velikih crnih oblaka. Da, bilo je leto, pravi juli, vreme oluje i duge.

Za šegrtre bilo je prijatno ovo hladno strujanje koje je iskrslo tako neočekivano. Udisali su vazduh, znoj je tekao sa čela a grmelo je tako kao da se rudnik obrušava. I kako je među urvinama, saražući kao iz požara iznikla vrela žica — tako su počeli gromovi da udaraju na sve strane.

Šegrti su već stigli do poslednja dva para cipela, neko se već odmarao, kada se otvorilo slabo poduprti prozor i radionica se počela okretati u svetlosti sumpora.

Svi su uvukli glave među ramena, kada je grom šiknuo, i kao plamena ptica razuzdanih krila zapalio jednu zavesu, a zatim, kao da je progovorilo deset orudja u isto vreme, tako je prskajući tresnuo među ribe i crvena boja paprikaša padala je na veo plamena, i u krvavom žaru rep jedne ribe odleteo je kao dijamant prema tavanici.

A otečena i, kao od rubina, riblja glava proletela je ispred gazdričina nosa, a plamen u šparherthu postao je vruć kao u livnici. Petrolejske lampe koje su visile na zidu same su se upalile i počele su plamteti. U Nikodemovim rukama čekić je dobio boju višnje i nebeska iskra ga je tako udarila po nosu da je postao sav crn. Kad se dim razišao i kad su odstranili plamen sa upaljenog nameštaja majstorica se nasmejala iako je bila bleđa kao zid. Sada je svuda unaokolo postalo mračno, pepeo je lebeo, a na njemu delovi riba, usamljeno oko i otkinuti repovi cvetali su na prozoru, na vratima i prilepljeni na zid. Serpa se istopila kao sveća: ličila je na glavu konja ili magarca.

Jedan dečak je stajao kod prozora i video kako je neko doneo rusle za šegrtre, a oni sa na to pili vino koje je zagrejalo munja. Video je kako je jedan od šegrtre zagrizao u hleb, a zub mu je bio belji od belog hleba. Zatim se nanovo upalila vatra u šparherthu, kao da je pala crvena zavesa na zid. I senka večeri je polako ušetala u sobu.

— Šta će biti od ovog groma? — pitao je jedan.

— Ajkula će biti, — groktao je drugi.

I dečak, kao da je video kroz prozor ogromnu ajkulu kako se penje u vatre.

Idućeg dana izbio je rat.

S madjarskog preveo Janoš Banjai

Životni put i delo madjarskog pisca A. Andre Gelerija (Gelléri Andor Endre 1908—1949) neodvojivo su vezani sa sudbinom „tragičnog pokolenja“ između dva rata. Pre nego što je dobio nagradu za novu na jednom konkursu časopisa „Nyugat“ (Zapad) Geleri je bio bravar, bacač diska, radnik u perionici, nosač... Svoju prvu knjigu, roman „Nagyország“ (Ve ika perionica) objavio je 1932 god. I pored uočljive kompozicione neravnoteženosti ovaj roman je značajan po motivi koji obradjuje i po tome kako vezuje naturalističke scene sa realističkim i nadrealističkim. Izdao je još četiri zbirke pripovedaka.

Jedan roman, četiri zbirke pripovedaka i novele razasute po časopisima, to je životni opus ovoga pisca.

Geleri je pisac „tiple groznog“, individualnih tragedija usamljenih, iz društva izbačenih ljudi.

Ubil su ga hitlerovci 1944 godine.

PRIMAVERA TOTAL...

SREDA

U nesanicu Danijela, ili dvojnika koji je tek iskočio iz tromog tramvaj, zanišljam, još jednom bez jarosti i bez tablice imenja, kako je vreme naša tanušna igračka i kako se mi ponekad poigravamo sa njime kao sa komadjem azurnih klikera ili stariških ogledala. Zanišljam jeste jedan predeo koji se vrlo brzo iscrpljuje i koji upravo i postoji samo zato da bih ga ja danijelovski, dnevnikom usputnim i manjeviše jutarnjim, bosonogim, mogao uveravati u svoju zaštitu, u svoje neupadljivo posedovanje. Kontrolisano zlato sam davno i loše brojeći datume podelio sa sestrama. Skije, drhtave prste snegova, takodje sam napuštio prerano. Oko jedne zdepaste gitare koja je u provinciji mogla da me ubedi u blizinu Anda i slično propalih ramena od kamena, pogadjao sam se pogrešno. Sa zvučnom odlučnošću razdelio sam svoju zbirku maraka a široki opasč izgubio sam jednog jutra na omladinskoj pruži.

Uopšte uzet, mnogo ste se brzo rastajali sa voljenim stvarima. Pokušavam da začnem jedno novo rastajanje ali od čega, od koga? Proleće kao petrolejska lampa drhti između krovova. Osvrće se. Gazi rabadžiski gladno a onda krišom pucketa između prozora.

U međuvremenu prijatelji se pogadjaju oko filmova koje treba videti. Stedim se ove nedelje. Iduće, „Crni dosje“ Andre Kajata neka mi pokupi sve divljenje. Kaskati za životom greh je koji se najteže opršta filmu, a evo najzad jednog filmskog ranoranica koji može izricati i zakletve i hodočašće.

PETAK

Književne novine! Odavno sam razabrao šta su novine. Ali, književne novine? Tarabe duž razuma, feljtoni „štepovani“ lirikom, iscedjene školjke književnog naselja, zame-

nice kvaliteta, sijalice za ručnu bateriju, špil karata za voz od Batajnice do Beograda. I natrag, ukoliko imaju povećani broj strana. Sa gledišta akcije: to je zrno graška, sa gledišta tekuce književnosti: to je naharena ćuprija. A ko koga nosi, ko koga podnosi: most tekuce stanje ili stanje most?

Ne postavljam pitanje verovanja. Otmica kvaliteta ne postoji ali postoje navike. Postoje urednici u futrolji i listovi koji žude za nama i tata-futrolama. Postoje knjige nozije koje usrdno prikazuju Branko Miljković i romani koje prikazuje jedan književnik i po, čije prezime kladavom igrom ironije ima u osnovi reči imeniču: zora. Postoje i drugi prodavci tekstila, ukosnica, pojaseva za spaspavanje, karbida, karaboja, urme, Burme i Karaburme. Radnja je velika. Sta mari što je tu nekad tesno i Dilen Tomasu i Janku Djonoviću. Sutanarski problemi zacelo i ovde traljavo, ali bože moj, idu ka izvesnom rešenju.

Petak. Zeleni, obični petak sa puno dečijih kolica po ulicama.

PONEDELJAK

Još jedna studentska diskusija. U polupraznoj „petici“. Fantomi u crnobelim sakoina govore o crnobelom fantomu, socijalističkom realizmu. Otrcani grč odusevljenja, najspori-je slepio. Nadmorska visina na nuli. Odavno nije bilo toliko gimnazistickih opnokrila i ne verujem, stvarno ne verujem da je onaj legalni osmeš Danijela, jedinog možebiti literarnog skojevca koga primetiš u tim klubama, dovoljno značio idejnu higijenu, stav koji se račva do pribitnih, antiotajlavjućih koncepcija.

Bio si odviše ohol, Danijele! Cutao si. I onaj do tebe, i onaj iza tebe. A opnokrili su polako, uporno grickali ono malo estetičkog bilja koje je niklo na našim njivama, na našim romanima, našim neodgadjanjima. Vajljalo bi ponekad shvatiti da oni, teško nato-

vareni trojanskim kolhoznom vrećama, poščaju na pogrbljene hodočasnike koji, pljućuju u klerkgeblovski brčić nobelovca Foknera, upravo dovode u porugu jednu energiju koja lebd i koja spi u mladim čitaocima, često grubo varanim i uslovno vaspitanima gimnazistima.

Tvoj osmeš bio je zato vrlo nekoristan. Bio je svod za tvoju ličnu nadmoćnost ali nije uspeo da bude svodok za nadmoćnost jedne razdržjene literarne ofanzive. Bučne studentske diskusije nisu gumeni točak Crvenog krsta. Još manje bi trebalo da budu manekenska daska socijalističkog realizma.

UTORAK

Potražuju naše nečuvno gorde putopise. Raskta Petrovića, naravno. Oni će da mi kažu kakvi su zalazci i kakva su mora, kakav je glog, kakav je lotos, led, tmina, doručak u travi, bife kopenhagenski. Oni će da mi kažu Isidoru. Miloša, toskanskog i serbijanskog. I pukotine u ladi i urodjeničkim kolibama, Đakar, žižak na ulju atlanskom i Veronu pomešanu sa čipkama i majicama.

CETVRTAK

U proleće sve proleće! Ulice su pune zvuka, mladog mesinga, zagrejanjih guma. Lorgjer je počeo da trenira. Uveče u Sali heroja svečana akademija. Heroji i studenti gledaju se međusobno, nečujno, zaraženi čistotom. A onda skromno zapisuju nešto u svoje vidljive i nevidljive rokovnike.

Nad savskim mostom uštap se beli kao maturska sveska u džepu onih koji navraćaju u telegrafске žice i ptičija krila. U proleće sve proleće!

NEDELJA

Jedan univerzalni par sa evropske ivice, gospodja i gonodin Urvater, doneli su u Beograd muzej još nemuzijske nadrealističkog slikarstva. Hiljadu puta igračke, koje otpomi nju na drob ih ples mezuza, bile su rasturone i evo ih gde sada miruju u sutonskim delima Iva Tangija. Od oka do oka da trčkara jedno džinovsko oko u kome se prevrću ladje,

padaju kupole, dodiruju Bretanja i špil karata sa jedne uzine iz okupacije.

Nedeljni plener beogradske u Masarikovoj ulici budi uspomene. Izaziva šale ali ne prečukuje mudrosti. Osećam da mi se oko nerava vrli andaluzijski pas, bez senki i bezopasno. Moj prijatelj otkriva barbitno belu grafiku „Puzavicu“ i hita da nenametiljivo kaže kako žali takvo „vezano bilje“. Ali, ima vetrova koji ga mogu spasti za rē.

Vojvodina i Velež igrali nereseeno...

Proleće tapka na periferiji...

PETAK

Zahvaljujući seriji nesporazuma, dobio sam ni malo haralampijevsko pismo od Slavka Mihalića i Sekretarijata III jugoslovenskog festivala, koji će se ove godine održati na Autoputu.

U golom grlu jutra nije mi ostala, nije mi trebala nijedna reč. Optužen sam kao krivotvoritelj, kao neznanica, kao laktša, kao „lično povrjedjen što pored Petra Džadžica, Janka Kosa, Stobodana Novaka, Predraga Palavestre i Vlatka Pavletića i drugih nije sudjelovao kod odabiranja“, da imam „prazan i providan stil“, da ustajem protiv Artura Remboa itd, itd.

Imena. Imena. Akademci, pa pesnici. Pesnici, pa kritičari. Da me zasene, da me ubede u besmisleni cifru od 150 pesnika koji će, bez obzira što desetinu od njih volim i priznajem bez poredjenja i varljive novinarske ili festivalске laske, točiti limun-sundjere po naseljima koja su sama po sebi liv i sliv peopje.

Svrsredno napuštam svaki dalji razgovor o poeziji sa paketerima poezije, pa makar se oni zvali Mihalići, Džadžići, Palavestre, Novaci, sa onima koji kaldrimšu poeziju i za prividne pesmopevce, i za nepostojeće veličine. Zagonekta je u detetu uvek veća, poezija u običnom mališanu iz Debra ili Irdije vazda stvarnija. A što se tiče laktova, imam ih! Zar hoćete da budem saka? april naokolo

Milosav MIRKOVIĆ